

Gerard Reve in Zuid-Afrika

“Hij praat louter stront”

Opschudding in Nederland in 1984, want de onlangs overleden volksschrijver Gerard Reve bracht een bezoek aan apartheid-Zuid-Afrika. “Dat was pervers”, reageerde Adriaan van Dis. “Die ging er naartoe om racistische praatjes te houden.” Maar was Reve wel serieus te nemen? Tekst: Peter van den Akker Foto: Geert Snoeijer

Gerard Reve was vastbesloten het controversiële Zuid-Afrika eens met eigen ogen te gaan bekijken, vooral sinds de grote opwindings over zijn uitspraken in een *Parool*-interview op 15 januari 1983. Dat oppert althans neerlandicus Arno van der Valk, die zich verdiepte in het bezoek en al eerder schreef over het bezoek aan Zuid-Afrika van Reve's collega W.F. Hermans in 1983. In dat *Parool*-interview met Boudewijn Büch bleek Reve pal te staan voor de blanken in Zuid-Afrika. Zo noemde hij het ‘een legende’ dat de blanken naar Zuid-Afrika waren gekomen om de zwarten te onderdrukken. Hij voorspelde dat het invoeren van stemrecht voor zwarten en kleurlingen meteen de laatste Zuid-Afrikaanse verkiezingen zou inluiden. “Ik heb er een hele studie van gemaakt”, vertelde hij aan Büch. “Ik vraag geen begrip voor Zuid-Afrika. Ik zou het interessant vinden als mensen eens de moeite namen iets over dat land te weten te komen. Maar ach... ik heb het gewoon opgegeven om mij verstaanbaar te maken.”

Volgens Van der Valk ondernam Reve de reis met stille trom. Hij arriveerde op vrijdag 1 juni 1984 in stilte op Jan Smuts Airport in Johannesburg. De Zuid-Afrikaanse schrijfster Eleanor Baker had Reve dichter Lucas Malan als gastheer aanbevolen. Reve logeerde bij Lucas Malan in de Pantherstraat 43 in Ken-

sington. Deze herinnert zich het bezoek nog levendig. “Het was fascinerend om zo’n uitgesproken, spraakzame man te ontmoeten. Hij zat vol uitdagende en amusante opvattingen.” Reve, zo blijkt uit zijn correspondentie met levenspartner Matroos Vos, vond Malan ‘erg naïef en terughoudend.’ Maar voor zijn gastvrijheid schonk Reve de docent Afrikaans een tweetal met kroontjespen geschreven gedichten. Na zes dagen reisde Reve door naar Kaapstad.

Tijdens zijn bezoek gaf Reve in totaal vijf interviews. Een daarvan was met de Zuid-Afrikaanse schrijver Koos Prinsloo, die Reve interviewde voor het dagblad *Beeld*. In dat gesprek brak Reve een lans voor het Afrikaans. “Wat ‘n Nederlander niet begrijpt, is dat er in Zuid-Afrika drie miljoen Nederlanders wonen

met ‘n taal die domme Nederlanders, zelfs intellectuelen, als ‘n soort kindertaal beschouwen. Maar Afrikaans is ‘n volwaardige West-Europese cultuurtaal.”

Over de Nederlandse kritiek op W.F. Hermans' bezoek aan Zuid-Afrika zei Reve: “Ik wil mij persoonlijk op de hoogte stellen van wat er in Zuid-Afrika gebeurt. Daar spreek ik mij ook in Nederland over uit. Kijk, Hermans zou in Utrecht optreden en in een cultureel centrum in Amsterdam. Maar de zogenaamde vrijheids- en anti-apartheidsgroepen hebben hem bedreigd en hij heeft toen van die optredens afgezien. Mocht mij dat overkomen, dan zou ik juist wél optreden. Ik ben zestig jaar oud en laten zij mij dan maar mijn kop inslaan. Misschien heb ik niet altijd gelijk, maar ik laat mij niet het zwijgen opleggen.”

In Zuid-Afrika nam Reve in ieder geval graag de gelegenheid te baat om zich aan Prinsloo verstaanbaar te maken. “Ik weet niet of er aan de apartheidspolitiek iets veranderd of weggenomen kan worden, maar ik zie geen bruikbaar alternatief. (...) Als je ziet wat vijf miljoen mensen in Zuid-Afrika doen om 22 miljoen mensen te verheffen, te zorgen voor huisvesting, zelfbestuur en eigendom, dan is dat bewonderenswaardig. Ik geloof dat apartheid niet is gegrond op racisme maar op ‘n christelijke ethiek.”

In een radio-interview zette Reve zich af tegen wat hij omschreef als ‘menslievend

Het geboortehuis van Reve, waar volgens de schrijver ook Hendrik Verwoerd ter wereld kwam

liberalisme wat niks kost’. “Ik bedoel”, vervolgde hij, “dat de zogeheten rechtse mensen, de vrome calvinistische boeren hun zwarte en bruine personeel veel beter behandelen dan die vooruitstrevende mensen. En veel meer begrip voor de noden van die mensen hebben dan bijvoorbeeld het Engelsprekende deel van Zuid-Afrika.”

Zijn zotheden _ Reve's uitspraken veroorzaakten nogal wat tumult in de Nederlandse pers. ‘Gerard Reve verdedigt apartheid Zuid-Afrika’, kopte het *NRC Handelsblad*. ‘Reve toont zich voorstander van apartheid’, meldde *de Volkskrant*. ‘Reve ziet heil in apartheid’, aldus *Het Parool*.

In Zuid-Afrika zelf werd Reve volgens Van der Valk niet serieus genomen. Criticus en universitair docent Ampie Coetzee zei over het interview in *Beeld/Die Burger*: “Hij praat louter stront.” En professor Jakes Gerwel – destijds departementshoofd Nederlands en Afrikaans van de kleurlingen-universiteit van West-Kaapland en later directeur-generaal van het kantoor van president Mandela en secretaris van diens kabinet – voegde eraan toe: “Zijn zotheden over apartheid zijn zo oppervlakkig en op zo’n niveau dat een gesprek

daarover niet mogelijk is.”

Koos Prinsloo herinnerde zich zijn eerste ontmoeting met Reve in Johannesburg als een pijnlijke aangelegenheid, zo vertelde hij aan Arno van der Valk, omdat er geen gesprek met hem mogelijk was. Reve sprak niet zo zeer mét mensen, als wel tégen mensen. De Zuid-Afrikaanse journalist Gerrit Olivier vond dat Reve zich in Zuid-Afrika gedroeg als een karikatuur van zichzelf. In een interview met *De Anti-Apartheidskrant* van september 1991 kon Adriaan van Dis zich nóg kwaad maken over Reve's Zuid-Afrikaanse uitstapje: “Reve in Zuid-Afrika, dat was pervers. Die ging er naartoe om racistische praatjes te houden. Dat was zo erg, dat de Afrikaner studenten zich ervoor schaamden.”

Voet bij stuk _ Reve's omstreden uitspraken en het bezoek aan Zuid-Afrika leidden ertoe dat hij op de zwarte lijst werd geplaatst van de Verenigde Naties, dat een culturele boycot van het land had afgekondigd. Hij deelde dat lot met Hermans en zanger Heintje. In zijn studie over ‘Zuid-Afrika in de Nederlandse literatuur’ (*Van Mafeking tot Robbeneiland*) meldt auteur Wilfred Jonckheere, dat Reve zich soms tevreden stelde

met oppervlakkige constatering en dat hij van het culturele leven in Zuid-Afrika geen hoge dunk had. “Ik dacht dat Nederland cultuurarm was, maar het kan nog altijd erger”, vond Reve. Jonckheere meldt vervolgens dat Reve's opvattingen geen snars veranderden in weerwil van de zwarte lijst waarop zijn naam prijkte. Reve: “Dat kan toch niet? Ik op een zwarte lijst? Dat kan toch niet? Ik ben blank.” Bij de Albert Verwey-lezingen die hij in het najaar van 1985 in de Leidse Pieterskerk gaf, hield Reve koppig voet bij stuk en herhaalde hij zijn mening dat hij geen alternatief voor apartheid zag.

Volgens Jonckheere was Reve er tijdens zijn bezoek aan Zuid-Afrika nogal prat op gegaan dat hij in hetzelfde huis, en zelfs in dezelfde kamer, geboren was als Hendrik Verwoerd, in de Van Hallstraat 25 in Amsterdam. Over dat laatste moet Reve-kenner Bert Boelaars vreselijk lachen. “Als ik jou was, zou ik dat nog maar eens controleren, want je weet dat Reve verzot was op dit soort verzinsels.” Inderdaad een goede raad. Hendrik Verwoerd, grondlegger van de apartheid, werd wel in Amsterdam geboren, maar aan de Jacob van Lennepkade 16.